

OSNOVA NOVIH AKADEMSKIH ISTRAŽIVANJA

(Elizabet L. Ajzenštajn, *The Printing Revolution in Early Modern Europe*,
Cambridge University Press, Canto Classics Edition 2012)

Ova obimna studija autorke Elizabet L. Ajzenštajn bavi se proučavanjem fenomena koji se desio u 15. veku, a vezan je za promenu načina pisane komunikacije: od rukopisa do štampanih tekstova. U predgovoru, autorka izražava čuđenje pred činjenicom da niko pre nje nije ponudio pregled posledica koje je „doba Gutenberga” prouzrokovalo u istoriji zapadne civilizacije. Prvu takvu studiju – *The Printing Press as an Agent of Change* – Ajzenštajn je objavila 1979. godine, a izdanje iz 1983. godine predstavlja skraćenu verziju ove studije upriličeno za širu čitalačku publiku. Nedostatak skraćenog izdanja jeste svakako izostavljanje fusnota (objavljenih u prvoj verziji), što, povremeno, čitaoca dovodi do poteškoća u identifikovanju izvora citiranog materijala, kao i definisanja razlike između činjenica koje autor navodi i njene interpretacije istih. U prilog značaju tematike kojom se autor bavi ide i činjenica da je ova studija drugi put objavljena 2005. godine, a da je potom, zbog izuzetne potražnje, ovo izdanje naknadno štampano par godina zaredom, i to 2007, 2008, 2009. godine. Konačno, izdavačka kuća Cambridge University Press je 2012. godine ovu knjigu uvrstila u svoje klasike, što je i verzija koja predstavlja predmet ovog prikaza.

Struktura knjige pomaže čitaocu da lakše shvati važnost istorijskih promena koje sa sobom nosi revolucionarni metod štampanja. Prvi deo knjige pod naslovom 'The Emergence of Print Culture in the West' bavi se pregledom posledica promene metoda pisane komunikacije - od rukopisa do štampanih tekstova u zapadnoj Evropi i rezimira glavne karakteristike uvođenja nove metode štampanja. Drugi deo knjige, 'Interaction with Other Developments', bavi se povezivanjem novog metoda pisane komunikacije sa značajnim istorijskim i kulturološkim pokretima: renesansom, protestantskom reformacijom i razvojem moderne naučne misli.

U prvom delu studije, nakon kratkog pregleda tzv. rukopisne kulture, Ajzenštajn navodi brojne prednosti novog medijuma pisane komunikacije: brojnost objavljenih knjiga, redukcija vremena potrebnog za proizvodnju knjiga, mogućnost da se identične reči i slike reprodukuju, razvoj novih veština i

zanimanja, važnost identiteta autora, raznovrsnost objavljenog materijala – od Biblije i oprostajnica grijehova do kalendara i mapa, prilika da se upoređuju različite publikacije koje dovode do razvoja novih ideja i sticanja novih znanja, itd. Pritom, kulturna matrica u kojoj se ova revolucionarna tehnologija održala je od izuzetne važnosti, kako Ajzenštajn naglašava. Ona citira Frensisu Bekona koji u svom delu *Novum Organum* ističe da su tri izuma u potpunosti transformisala istoriju zapadne Evrope – barut, kompas i štamparska presa (12), a koji, iako otkriveni u Kini, nisu značajno uticali na istoriju Kine, upravo zbog nedostatka odgovarajuće kulturne matrice.

U drugom delu studije, Ajzenštajn dovodi u vezu prethodno pomenute uvide i istorijska i kulturološka razdoblja koja su bila 'strateška u oblikovanju moderne misli' (107).

U slučaju renesanse, Ajzenštajn tvrdi da se ovaj period može lakše razumeti ukoliko se obrati pažnja na revolucionarni tehnološki metod štampanja, a nakon čega se, po njenom mišljenju, nije dogodilo ništa toliko epohalno. Ona je mišljenja da metod štampanja predstavlja 'najradikalniju transformaciju...u istoriji zapadne civilizacije' (115), jer se najznačajnija dostignuća renesanse ne bi ni desila da štamparska presa nije postojala. Iako se donekle možemo složiti sa Ajzenštajnovom, ipak smo mišljenja, kao i većina stručnjaka za renesansu uostalom, da je veoma pretenciozno tvrditi da je renesansna intelektualna revolucija proizvod ovog svakako radikalnog, ali nadasve mehaničkog procesa.

Protestantska reformacija, po mišljenju Ajzenštajnovne, predstavlja 'pokret kome je od samog početka štamparska presa dala svoj pečat' (148). U periodu od tri godine, između 1517. i 1520, 30 publikacija Martina Lutera se prodalo u više od 300.000 primeraka, što je značajan tiraž i po modernim standardima prodaje.

Treće istorijsko-kulturološko razdoblje koje Ajzenštajn navodi je period razvoja moderne naučne misli. Uticaj tehnologije štampanja na naučnu misao bio je sasvim drugačiji u poređenju sa uticajem ove tehnologije na religiju. U reformaciji, čin štampanja je davao legitimnost religijskoj poruci. U razvoju naučne misli, štampanje je prouzrokovalo stvaranje naučne skepse i podsticalo naučnike da traže odgovore na sve veći broj pitanja kroz istraživanja prirode i kroz poređenja sa drugačijim idejama sada lako dostupnim u pisanom obliku.

Uz popularizaciju metode štampanja, učenje napamet i ručno prepisivanje tekstova postalo je nepotrebno. U isto vreme, greške i nedoslednosti u tekstu postale su uočljivije, a čitaoci su imali priliku da prave poređenja između različitih izdanja. Kao rezultat svega toga, intelektualci su postali skeptični prema staroj školi naučne misli i započeli nova tumačenja naučnih dokaza. Ovo je dovelo do razvoja novih ideja i naučnih otkrića, a samim tim i do razvoja moderne naučne misli.

Još jedan način na koji je štampanje uticalo na naučnu misao je proces povratne informacije, tzv. feedback. Pre štampanja, uglavnom je bilo nemoguće upoznati se sa nečijim povratnim stavovima. Nakon štampanja, te reakcije su bile objavljivane, što je uticalo na raznovrsnost života naučne zajednice. Tako je dolazilo do razmene informacija, što je brojne naučne metode i zaključke dodatno obogatilo i oplemenilo.

Činjenica da se studija *The Printing Revolution in Early Modern Europe* bavi prelazom jedne kulture, rukopisne, na drugu, štampanu, ističe značaj opismenjavanja i pruža uvid u proces razvoja pismenosti – od usmene tradicije, preko rukopisa, do tehnologije štampanja. Zbog toga, ovo delo može takođe predstavljati dobru polaznu tačku u izučavanju savremene elektronsko-kompjuterske komunikacione kulture. Bez razumevanja usmenih tradicija i njenih posledica, ne može se shvatiti značaj rukopisne kulture. Bez razumevanja rukopisne kulture, ne može se shvatiti značaj kulture štampanih medija. Bez razumevanja kulture štampanih medija i njenih posledica, koje Ajzenštajn tako opsežno opisuje, ne može se shvatiti značaj nove elektronsko-kompjuterske kulture.

Implikacije razvoja tehnologije štampanja o kojima piše Ajzenštajn su značajne, pre svega zbog toga što zauzimaju posebno mesto u procesu opismenjavanja, ali i zato što mogu predstavljati početak novih komparativnih istraživanja - npr. može se porediti inovativni metod štampanja iz 15. veka sa savremenom elektronskom kulturom 20. veka. Zanimljiv je podatak da je Ajzenštajn napisala prvu verziju ovog klasika 1979. godine, dakle mnogo pre popularizacije elektronske kulture i bez ikakvog uvida u dramatične promene u procesu tehnološkog opismenjavanja sa kojima smo suočeni danas. Zbog toga su njeni uvidi još značajniji i mogu poslužiti kao uvod u izučavanje predstojećih posledica koje sa sobom nosi prelaz na elektronsko-kompjutersku kulturu.

Na kraju, još jednom treba istaći činjenicu da ova studija nije namenjena samo stručnjacima u oblasti kulture komunikacija, već i široj čitalačkoj publici, drugim rečima, svim ljudima koji žele da postignu bolje razumevanje komunikacionih promena u prošlosti i danas. Štaviše, ova značajna studija nudi interesantne uvide koji mogu da postanu osnova novih akademskih istraživanja.

Sve u svemu, *The Printing Revolution in Early Modern Europe* je opsežno delo koje razotkriva odgovore na pitanja kako i zašto je metod štampanja zauvek promenio istoriju zapadne civilizacije.

Milena M. Kostić¹

Univerzitet u Nišu

Filozofski fakultet

Departman za anglistiku

¹ milena.kostic@filfak.ni.ac.rs